

Невенка Петрић: ПРАВО ЧОВЕКА ДА СЛОБОДНО ОДЛУЧУЈЕ О РАБАЊУ У СОЦИЈАЛИСТИЧКОЈ ФЕДЕРАТИВНОЈ ЈУГОСЛАВИЈИ, Издање Савета СК ССРНЈ за планирање породице у сарадњи са „Практичном женом”, Београд, 1976.

Монографија Невенке Петрић „Право човека да слободно одлучује о рабању у Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији” издата је поводом међународне године жена — ОУН, 1975. и представља студију посвећену једном осетљивом питању, из најинтимније сфере човековог живота — праву човека да слободно одлучује о рабању. Разматрајући ово питање у склопу целокупног друштвено-економског развоја аутор даје историјску, теоријско-филозофску, социолошку и правну димензију, као и предлоге за конкретну друштвену акцију у остварењу права човека да слободно одлучује о рабању, при чему се негира било каква могућност да се субјекти овог права појаве као објекти популационе политике.

Рад се састоји из уводног дела и шест поглавља. У уводном делу разматрају се општа демографска питања: број становника у Југославији, стопа наталитета, морталитета, природног прираштаја као и нека питања општег положаја жене у нашем друштвено-политичком систему, а посебно масовно укључивање жена у економски и политички живот.

Прво поглавље посвећено је теоријском приступу праву човека да слободно одлучује о рабању деце у СФРЈ. Ту се износе ставови класика марксизма о ослобађању човека и рада и наглашава њихова критика дехуманизованих људских односа у капитализму, експлоатација секса и поверење у моногамију као природну форму људских односа која је „способна за даље усавршавање док не буде постигнута једнакост полова.” (Енгелс, Порекло породице... стр. 73). Посебно је значајна критика Малтусове популационе политике са становишта права човека да слободно одлучује о рабању деце, где аутор наглашава: „Друштвена акција у нашој земљи не полази од идеалног броја величине породице. Као непосредан циљ и вредносни идеал прихваћени су односи у друштву, породици, посебно односи мушкарца и жене, однос према деци, како у ужој тако и у широј друштвеној заједници, а то све засновано на самоуправној позицији радног човека у удруженом раду. У самом концепту слободног, одговорног, и друштвено активног родитељства разрешава се конфликт који је у ствари привидан, између остваривања људског права на слободно одлучивање о рабању и могућности друштвеног утицаја на стопу наталитета као једне од компонената демографског кретања.”

У истом поглављу аутор разматра и ставове религија о регулисању рабања, став УН о праву човека да слободно одлучује о рабању и право на рабање у нашој земљи, где је оно уставна категорија а „произашло је из основног права човека на самоуправљање, из његовог овладавања условима, средствима и резултатима рада.”

Друго поглавље посвећено је развоју покрета за слободно, жељено и друштвено активно родитељство и његово израстање и ширу друштвену акцију. Аутор се посебно осврће на историјат побачаја и организоване форме (Савет за планирање породице) преко којих се усмерава друштвена акција и то на неколико подручја: васпитно-образовна делатност, унапређење здравствене и социјалне превентиве трудноће, боље правно регулисање планирања породице... Потцртан је значај Резолуције о планирању породице од 1969. и Устава СФРЈ од 1974.

У трећем делу осветљава се слободно, одговорно, жељено и друштвено-активно родитељство на бази самоуправне позиције човека. Планирање породице је право и дужност човека које има одређене друштвене претпоставке: бржи развој производних снага, производни односи у којима људи располажу резултатима свога рада, промене у породичном и брачном животу с обзиром на равноправне односе у браку, масовно учешће оба пола у друштвено-политичком животу, стварање друштвених могућности да се оствари право на слободно одлучивање о рабању.

Разматрају се субјекти овог права и указује на могућност конституисања права још нерођеног детета да буде жељено рођено и подрштљавања бриге о деци због стварања приближно једнаких животних услова на самом почетку.

Следеће поглавље посвећено је активности у најзначајнијим подручјима деловања на остварењу права човека да слободно одлучује о рабању деце. На прво место се ставља васпитно-образовна делатност која је део општедруштвеног васпитања. Овај аспект посебно наглашава Резолуција о планирању породице, стручни скупови у чијим припремама је био ангажован Савет за планирање породице, Одлука X Конгреса о хуманизацији односа полова. Истиче се и обавеза свих чинилаца који могу допринети васпитању за хуманије односе мушкарца и жене -- школе, радија, телевизије, издавачке делатности...

Здравствена делатност „подразумева првенствено ширење знања о процесу биолошке репродукције и важност правовременог спречавања нежељеног зачећа као и знања о свим видовима регулисања фертилитета, укључујући побачај, стерилизацију и лечење субфертилитета. Контрацепција је у нашој земљи од 1968. обавезан вид здравствене заштите. Указује се и на изузетан значај превенције зачећа. Основни носиоци ове делатности су здравствене установе за заштиту мајке и детета.

Социјална делатност, такође, као први задатак има превентивну акцију а институционализује се преко уснова за унапређење социјалног рада, професионалних удружења социјалних радника итд. Посебно је издвојена активност у планирању породице грађана СФРЈ на привременом раду у иностранству.

Делимичан преглед правног регулисања слободног родитељства приказан је хронолошки: Уредба о прекиду трудноће, Општи закон о прекиду трудноће, резолуција о планирању породице, Устав СФРЈ.

Завршни делови овог поглавља посвећени су улози средстава масовног информисања у овом домену, међународној сарадњи и проблемима који су се показали у конкретном спровођењу задатака (недовољна припремљеност кадра, недостатак конкретних програма рада прилагођених локалним приликама, недовољна доступност средстава за превенцију зачећа).

Посебна глава посвећена је месту планирања породице у друштвено-економском развоју. Мотивација за контролу рабања везана је за друштвено-економске промене. „Само ширење знања о превенцији нежељеног зачећа, објективно гледано, данас мало утиче на демографска кретања али зато веома значајно „на хуманизовање односа полова, еманципацију и жена и мушкараца а посебно на рабање деце”.

На крају анализирају се друштвене претпоставке за еманципацију жене и место слободног одлучивања о рабању у склопу општег ослобађања човека.

Монографија Невенке Петрић је један од првих целовитих покушаја да се свеобухватно изложи једно ново, значајно подручје које захтева организован тимски приступ и разрађену методологију прилагођену конкретним животним условима мањих региона, уз пуно поштовање достојанства и слободе личности и уз свесрану, широку и хитну друштвену акцију са пуном моралном и правном одговорношћу.

мр Марина Јањић-Комар